

nietsdoen, maaien en begrazen blijkt zijn vruchten af te werpen. Een eenzijdige keuze voor één beheersvorm zou wellicht minder biodiversiteit hebben opgeleverd. Ontgronden als maatregel voor verschralling heeft in de groeve een resultaat dat in de rest van het Bos t'Ename niet werd verkregen op in oorsprong vrij intensief bemest boerengrasland na 35 jaar maaien en afvoeren of 20 jaar begrazen. De graslandkwaliteit is verkregen na tijd te geven aan de natuurlijke successie en zonder het inbrengen van maaisel. De vraag stelt zich of het op termijn wenselijk is om successiestadia die normaliter verdwijnen, zoals naakte grond en jong bos, blijvend kansen te bieden door de successie op beperkte schaal periodiek terug te zetten.

Guido Tack (guido.tack1@telenet.be)

Pieter Blondé (pieterblonde@hotmail.com)

REFERENTIES

- Tack G., Blondé P., Van den Bremt P. & Hermy M. 2021a. Een biodiversiteitsaudit voor het Bos t'Ename na een Alle Taxa Biodiversiteit Inventarisatie en 30 jaar natuurbeheer. Rapport Natuurpunt Studie, Mechelen.
- Tack G., Blondé P., Van den Bremt P., Hermy M. & Vanmaele N. 2021b. 12.000 jaar Bos t'Ename. Een hoopvol perspectief voor bos in de Lage Landen. Sterck & De Vreese, Gorredijk.
- Desender K., Dekoninck W. & Maes D. 2008. Een nieuwe verspreidingsatlas van de loopkevers en zandloopkevers in België. INBO.R.2008.13
- Peeters et al. 2004. De wespen en mieren van Nederland. KNNV Uitgeverij – EIS.
- Reemer M. 2018. Basisrapport voor de Rode Lijst Bijen. EIS.

Zomeroverstromingen en natuurwaarden in de Demervallei: een heikel thema

Overstromingen in de zomer hebben een grotere directe impact op vegetaties en ongewervelden dan 's winters onderlopen, wanneer organismen in fysiologische rust verkeren. In juli 2021 was er na hevige regen een zomeroverstroming in de Demervallei in Vlaams-Brabant. Gedurende niet minder dan tien dagen stond er een recordpeil in de Demer. De komgronden overstromden en ook anders niet regelmatig overstromde delen hogerop tegen de valleiflanken, de donken en de laagveen-gebieden. Door de lange duur stierven over grote oppervlaktes vegetaties bovengronds af. Afbraak hiervan creëerde vijf dagen lang zuurstofloos water in de Demer, met massaal afsterven van vissen tot gevolg. Ondertussen hebben we een beeld gekregen van de directe gevolgen van de overstroming voor zeldzame vegetatietypes en soorten in de Demervallei.

Veel typische, vaak bedreigde plantensoorten van de resterende vegetaties van de rivierdonken, blauwgraslanden en laagvenen blijken zware klappen te hebben gekregen. Wat Harlekijn *Anacamptis morio* betreft was er op de laatste groeiplaats van de Demervallei in een blauwgrasland een terugval van 122 naar 18 bloeiende exemplaren. Van Bevertjes *Briza media*, die er talrijk aanwezig was op zo'n 10 are, resteerde geen enkel bloeiaartje. Ook de andere erg kleine relictpopulaties Bevertjes in de Demervallei lijken verdwenen. Hopelijk is er nog vegetatieve aanwezigheid of kiemt er nog zaad. Andere soorten die massaal afstierven zijn onder andere Tandjesgras *Danthonia decumbens*, Blauwe knoop *Succisa pratensis*, Schermhavikskruid *Hieracium umbellatum* en Tormentil *Potentilla erecta*. De extra

Op deze foto staat het Harlekijnperceel twee dagen onder water.

(© Pieter Vanormelingen)

kwetsbaarheid van kleine populaties wordt geïllustreerd door het zo goed als volledig verdwijnen van de enkele tientallen exemplaren tellende populatie Blauwe knoop in de Leunen (Zelem), terwijl er wel overlevende exemplaren en ook massale kieming was in een blauwgrasland waar het met vele duizenden exemplaren een van de dominante soorten was. Wat rivierdonken betreft, was er onder andere het verdwijnen van een groeiplaats Hondsviooltje *Viola canina* en Steenanjer *Dianthus deltoides*. In het laagveen was er bv. een enorme afname van Moerasviooltje *Viola palustris* in Vorsdonkbos, Melkeppe *Peucedanum palustre* in de Leunen (Zelem) en bleken zelfs fonteinkruiden zoals het Rossig fonteinkruid *Potamogeton alpinus* niet tegen de overstroming bestand. Over het algemeen bleken vooral kruiden en grassen erg gevoelig, terwijl er een opvallende toename was van zegges (bv. Blauwe zegge *Carex panicea*) en russen (bv. Veldrus *Juncus acutifloris*). Wat insecten betreft tonen tellingen van Zompsprinkhaan *Pseudochorthippus montanus* in sprinkhanenplots in De Zegge dat de soort enkel verdween uit de diepst overstromde zone. Op de ondiep overstromde locaties heeft de soort het allicht overleefd dankzij boven de waterlijn uitstekende vegetatie en eventueel ook via reeds afgezette eitjes. Ook de relictpopulatie Zompsprinkhaan in de Leunen blijkt de overstroming te hebben overleefd. Hetzelfde geldt voor de Moerasparelmoervlinder *Euphydryas aurinia* (in rupsenfase) in de Demervallei.

In de vorig jaar overstromde glanshaverhooilanden bleek er een zeer opvallende algemene achteruitgang te zijn van de bloemenrijkdom, met soorten als Veldlathyrus *Lathyrus pratensis*, Groot streepzaad *Crepis biennis*, Knoopkruid *Centaurea jacea*, Grote bevernel *Pimpinella major*, Glad walstro *Galium mollugo*, Knolsteenbreek *Saxifraga granulata*. Effecten op ongewervelden zijn minder duidelijk, maar uit eenmalig gelopen telroutes van de valleiflank tot in de komgrond bleek er, in tegenstelling tot langs de valleirand, zo goed als geen Bruin zandooigje *Maniola jurtina* aanwezig te zijn in het midden van de komgronden ter hoogte van Langdorp. Een eerste analyse van de gegevens uit waarnemingen.be toont ook een opvallende achteruitgang van het aantal waarnemingen en de verspreiding van Weidebeekjuffer *Calopteryx splendens* langs de Demer.

Op 17 juni 2022 werd naar aanleiding van de voorbije overstroming en het op stapel staande Sigmaphan voor de Demervallei door Natuurpunt een Demersymposium georganiseerd, met

Ook bij diverse ongewervelden wordt na de overstroming een afname vastgesteld. (© Luc Vervoort)

spreekbeurten die ingingen op de verschillende aspecten ervan. Dr. Tobias Ceulemans (KU Leuven) belichtte de ook internationaal belangrijke natuurwaarden in de Demervallei, waaronder plantensoorten die overal in Europa erg zeldzaam zijn of de kern van hun verspreidingsgebied in onze streken hebben, zoals Drijvende waterweegbree *Luronium natans* of Rossig fonteinkruid. Knelpunten zijn het veelal voorkomen van deze soorten in kleine, kwetsbare populaties, waterkwaliteit, verdroging en het

Door de lange duur stierven over grote oppervlaktes vegetaties bovengronds af. (© Luc Vervoort)

ontbreken van een natuurlijke valleistructuur. Prof. Dr. Patrick Willems (KU Leuven) gaf een uiteenzetting over de gevolgen van de klimaatopwarming richting meer weersextremen, zowel wat betreft droogte als overstromingen, en de noodzaak aan klimaatadaptatie. We moeten gaan van 'water afvoeren wanneer het kan' naar 'water vasthouden wanneer het kan'. Tekenend voor de Demervallei is de overstromingskaart van het Demerbekken. Door de snelle en diepe afvoer van regenwater zijn veel overstromingsgebieden in de bovenlopen enkel potentieel en wordt het water zeer snel massaal richting de Demervallei gestuurd met daar extreme piekdebieten tot gevolg. Prof. Dr. Ruurd Van Diggelen (UAntwerpen) toonde de structuur van een natuurlijk valleisysteem zoals we die nog kennen in Noordoost-Polen en Wit-Rusland, en zoals blijkt uit boorkernen vroeger ook bij ons. Door de ingrijpende landschapsveranderingen die we hier gekend hebben, waaronder ontbossingen in de rivierbekkens en ingrijpende drainage in de valleien, en daardoor ook het aantasten van de veenlagen, staat bij ons het zogenaamde mesotroof laagveen met al haar zeldzame soorten sterk onder druk langs twee kanten. Vanuit de rivier gaat het om overstromingen (sedimentafzettingen, aanrijking, veenafbraak) en vanaf de vallei-flank om verdroging. Milieujurist Dries Verhaeghe (Dryade vzw) schetste de juridische toolbox (Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Natuurdecreet) die ter beschikking staat om (Europees belangrijke) natuurwaarden te beschermen.

Het is dus overduidelijk dat de extreme zomeroverstroming 2021 veel van de meest bedreigde soorten en vegetaties in de Demervallei, waar door gericht natuurherstel vaak al decennia aan wordt gewerkt om deze er geleidelijk terug bovenop te helpen, grote schade heeft toegebracht. Herstel van een natuurlijker valleisysteem, inclusief de bovenlopen en met voldoende sponswerking en ruimtelijke spreiding van overstromingen, zal nodig zijn om te voorkomen dat dergelijke diepe en langdurige zomeroverstromingen zich te vaak zullen voordoen.

Pieter Vanormelingen (pieter.vanormelingen@natuurpunt.be)
Natuurpunt Studie **mens en natuur**